

RÜŞTÜ BOZKURT

İnsanların "Asılması" Farklı Oluyor

Kriz sonrasında, "üretimin iç örgütlenmesi" değişecek, yani insan ve sermaye kaynağını üretim sürecinde etkin biçimde değerlendirmenin kuralları yeniden yazılacak. Bu da çok ciddi bir kayıt sistemi ve analiz alışkanlığı gerektirecek. İşyeri kayıtları, gelişmeleri analiz etmenin temel aracı olarak öne çıkacak. Alışkanlıklara dayalı yönetim anlayışının sonu geldi.

Sıradan insanın temel ideolojisinin "her koyun kendi bacağından asılır" anlayışını yansıtmasının yadırganacak bir yanı yok. Hep birlikte yaşadığımız, etkilerini daha derinden hissetmeye başladığımız kriz bütün insanlığa kanıtladı ki, "Her koyun kendi bacağından asılır; ama insanlar koyun değildir. İnsanlar biraz da birbirlerinin bacaklarından asılır".

Dünya Gazetesi'nde 13 Eylül 2008 günü yayımlanan "Çeyrek yüzyıldır aynı değerlendirmeyi yapıyorsak..." başlıklı yazımda ünlü sosyolog Mübeccel Kıray'ın 1983 yılındaki bir saptamasını ödünç almıştım. Özetle diyordu ki, kâra dönük pazar ekonomisinde, sistem ayakları üzerinde duramadığı zaman, "...tek kişinin kararlarındansa, daha çok kişinin kararları olan devlet kararları ile çok önemli şeyler oluyor. Ve dolayısıyla devlet müdahale etmeden ekonomiyi yürütmek pek mümkün olmuyor. İsterseniz bunu devletin para politikası olarak ele alın, isterseniz genel planlama politikası olarak ele alın, ne kadar karışmasın denirse densin, çok küçük zaman fasılaları sonunda karışmayın diyenlerin, aman gelin, mutlaka karışın, yani hep beraber oturun siz de hakem olun, birlikte çözüm bulalım diyeceği muhakkak."

Ekonomi Nobel Ödülü'nü alan Paul Krugman'dan Kemal Derviş'e, Hanry A. Kissinger'den Martin Feldstein'e, Seyfettin Gürsel'den, Fatih Özatay'a, Farcis Fukuyama'dan Thomas L. Fridman'a daha onlarca düşünce insanın koro halinde söyledikleri Mübeccel Kıray'ın söylediklerinin içeriğine çok yakın şeyler: İnsanlık sorunlarını ortaklaşa çözmeli; o nedenle icat ettiği örgütleri kullanmasını bilmeli.

Ekonomilerin kriz sonrası düze çıkması, zenginlik üretiminin sürdürülebilmesi ve zenginliğin daha çok insana götürülmesi için hep birlikte oturup karar vermenin iyice "meşrulaştığı" bir ortamdayız. Bu "uygun ortamı" iyi değerlendirmek, potansiyellerimizi verimli biçimde zenginlik üretimine dönüştürmek bizim elimizde.

NELERE ODAKLANMALIYIZ?

Kriz sonrasında, daha farklı, daha üretken, rekabet gücü yükselmiş, uluslararası pazarda yeri olan bir ülke yaratmak istiyorsak; kişisel kanıma göre şu beş noktaya odaklanmamız gerekir:

Krizin yarattığı kırılmadan sonra, ülkemize göre daha gelişmiş ülkelerde, üretim alanlarında yeni ticaret algılamasının zorladığı bir "mekansal göç" süreci yaşanacak. Ekonominin aktörleri hep birlikte, sözünü ettiğimiz göç sürecinde ülkemizi bir "cazibe merkezi" yapabilmenin gerek ve yeter şartlarını analiz eden bir çalışmayı ivedilikle yaptırmalı. Gelişmiş ülkelerde terk edilmese bile, ortaklıklar ve işbirlikleri ile yeni bir yapıya kavuşturularak yaşamını sürdürecek üretim alanlarına ilişkin yeterli bilgi edinmeliyiz. Bilginin de ötesinde iyi anlaşılmış çerçevenin elimizin altında olması, girişimcilerimizi doğru adreslere yönlendirebilir ve etkin kaynak kullanımını etkinleştirebilir. Biz, hangi üretim alanlarında ortaklıklara ve işbirliklerine hazır olduğumuzu bilmeliyiz ki, gelişmiş ülkelerde ortaya çıkacağını öngördüğümüz göç sürecini kendi yararımız doğrultusunda yönlendirebilelim.

Kriz sonrasında, esnek birikim sisteminin karşılıklı-bağımlılık ilişkileri gözönüne alındığında, bir başka ayıklanma ve arınma da "ürün hiyerarşisinde" olacak. Orta gelirli ülkeler arasında yer alan, işgücü örgütlenmesinde belli birikimi olan ülkemizde, özellikle orta sınıfın zevkindeki gelişmeyi, çevremizdeki ülkelerin orta sınıfın harcanabilir gelir artışları ile birlikte ele almalıyız. Tüketim kalıplarındaki değişmeyi, bu değişmeler karşısında ülkemizin birikimleri dik-

kate alındığında geliştirilebilecek "alternatif tepki stratejilerini" ak kâğıt üzerine kara lekeler halinde döküp, belgeler üzerinden ve gündemli tartışmalar yapmalıyız. Girişimcilerimizin her alanda "erişebilirliğini" artırmanın yolu; iletişim kalitesini geliştirmemize bağlı. Bu açıdan bakıldığında, "ucuz-emek odaklı" ürünlerden terk edilmesi ve geliştirilmesi gerekenler hakkında da bilgimiz ve fikrimiz olgunlaşmalı. Yeni oluşumlardan gerektiği gibi yararlanamayız. Ekonomin bütün aktörleri, bir araya gelip, hangi ürünlerde rekabet edebilir olduğumuzu açık-seçik ortaya koymalı ki, girişimciler ne yapacağını, nasıl yapacağını, ödeyeceği bedeli ve sağlayacağı yararı net olarak görebilsin.

Sermaye, bilgi, teknoloji, örgütsel iletişim, görüntü, ses, sembol, işgücü ve malların akışları kriz sonrasında daha hızlanacak; birikimi kontrol eden merkezler ile onun tamamlayıcısı olan çevre daha belirginleşecek. Servet birikimi ve servetin sermayeye dönüştürülmesinin mekanizmaları bugünkünden farklı bir yapıya kavuşacak. İşlevler önemli ölçüde farklılaşacak ve bugünkünden daha değişik bir kültür oluşacak. Bu kültür, sosyolojide farklı dönemlere ait olanın eşzamanlılığı ilkesi uyarınca eski kültürlerin değerlerini ve unsurlarını tamamen silip atmayacak, ama akışların yarattığı yeni merkez-çevre ilişkisi yeni güçler oluşturacak, bu güçler arasındaki uzlaşma da "yeni dengeyi" yaratacak. "Güç kayması" sürecini gözlemezsek; geniş katılımlarda tartışmazsak, medyanın bütün araçlarında öncelik vereceğimiz gelişme olarak algılamazsak, yaratılacak fırsatları gerektiği gibi değerlendirebilir miyiz?

ALIŞKANLIKLARA DAYALI YÖNETİM ANLAYIŞININ SONU

Hep birlikte üzerinde çalışmamız gereken dördüncü gelişme, "makro-mikro kuralların yeniden tanımlanması sürecine katılmak" olmalı. Kriz sonrasında, "üretimin iç örgütlenmesi" değişecek, yani insan ve sermaye kaynağını üretim sürecinde etkin biçimde değerlendirmenin kuralları yeniden yazılacak. Bu da çok ciddi bir kayıt sistemi ve analiz alışkanlığı gerektirecek. İşyeri kayıtları, gelişmeleri analiz etmenin temel aracı olarak öne çıkacak. Alışkanlıklara dayalı yönetim anlayışının sonu geldi. Analize dayalı yönetenler; fiyat-maliyet dengesini sağlayan bütün girdi ve çıktılardaki eğilimleri gözleyen, erken uyarı araçlarını çalıştıran; eğilimler baskın hale gelmeden öngörme-önlem alma disiplinini işleten işyerleri öne çıkarken; edilgen anlayışı bilerek ya da bilmeyerek yeğleyenler sahayı terk etme zorunda kalacak. Sadece üretimin iç örgütlenmesinde farklı bir yapıyla karşılaşmayacağız; "endüstri-devlet ilişkileri" de yeniden tanımlanacak. Devletin katılımının sınırlarını doğru çizme, kriz sonrasında tartışacağımız en önemli konulardan birini oluşturacak. Bir ileri adımdan daha söz etmeliyiz: "uluslararası ilişkilerin" ilkeleri yeniden tanımlanacak; yaşanan krizde hep birlikte gözlendiği gibi, bütün insanlığı etkileyen olumsuzlukları en aza indirmek için, geniş katılımla oluşturulan ve meşruluğunu bu katılımdan alan yeni "uluslararası kurumlar" yaşamımızın önemli bir parçası haline gelecek. Bütün gelişmeleri yakından izlemez, onların oluşumuna katkı yapmazsanız; gelecekte yaratılacak birikimden başkalarının sizden daha fazla yararlanmasından şikâyet etme hakkınız da olmaz.

PROJE ODAKLI İŞ ANLAYIŞI GELİŞİYOR

Kriz sonrasında yüzleşeceğimiz bir başka gerçek, kendi "kendimizi yeniden üretme mekanizmasındaki" değişme olacak. Akışkanlıkların hızlanması, esnek birikim sisteminin standartlarının henüz oturmamış olması, en büyükle en küçüğü bir arada tutan büyük kırılmaların yaşanması "tepki stratejilerini" oluşturmanın koşullarını değiştirmektedir. Buradaki önemli görev ve sorumluluk, büyük sayılar yasası ve kuvvetler yasasının işleyişini gözden ırak tutmayan önlemler alabilmektir. Böylesine esnek ve asimetrik oluşumlara doğru yanıt, her olguyu bir "proje" olarak ele alırsanız verilebilir. Bu temel eğilim, birikim yeteneğini koruyarak, uzun dönemli geleceği güven altına almaya çalışan işyerlerini "proje-odaklı" çalışmalar yapmaya zorlayacak. Etkin projeler üretebilmenin gerek şartı, "başlangıç noktasına hassas bağlılık ilkesini" içselleştirmiş olmadan geçer. Bir projenin başarısı, performans değerlerinin gerçeğe yakın olmasına, zamanlamasının sapmamasına, bütçesinin de sınırlar içinde kalmasına bağlıdır. İşyerleri, uzun dönemli geleceklerini güven altına alacaklarsa "proje-odaklı iş yapmayı" öğrenmek zorundadır.

ZAMANI İYİ KULLANMALIYIZ

Ekonomik Forum Dergisi'nin sınırları içinde iş çevrelerinin krizi yönetme ve kriz sonrasına hazırlanma konusunda karşılaşacakları fırsatlar ve tehlikelerle ilgili küçük bir denemeyi sizlerle paylaşmak istedim. Biliyorum, başlıklar halinde, çok özet sunulan bu sorunları açmak gerekiyor. Kullandığım bazı kavramları bilmeyenlerin, söylenmek isteneni algılaması zorlaşır. Zaman içinde her bir gelişmeyi ayrı bir yazının konusu yaparak bu güçlüğü aşabiliriz.

Etkin kalkınmanın gerek şartı; potansiyellerle ilgili bir "gerçekçi ve dinamik bir envantere" sahip olmaktır. Yeter şartı ise "envanter bilgelerini örgütsel paylaşımla" mümkün olduğunca geniş kitlelerin erişebileceği ortamlar yaratmak. Üçüncü adım ise, örgütlenme tabanını yaygınlaştırarak, yerel, ülke ve uluslararası kaynaklara "erişebilirliğini sürdürmeyi" güven altına almak.

Yaşadığımız evren hiçbir şeyin "anlaşılamadığı" kadar kaos ortamı değil. Her şeyi "anlayabildiğimiz" yalınlıktan da uzak. Çaba gösterdiğimiz zaman onun "dinamiklerini ve yasalarını" kavrayabiliyoruz. Bugün, iplere hep birlikte asılmanın, çağı anlamanın ve alternatif tepkileri göstermenin zamanı... Bu zamanı iyi kullanmalıyız.

Krizin yarattığı kırılmadan sonra, ülkemize göre daha gelişmiş ülkelerde, üretim alanlarında yeni ticaret algılamasının zorladığı bir "mekansal göç" süreci yaşanacak. Ekonominin aktörleri hep birlikte, sözünü ettiğimiz göç sürecinde ülkemizi bir "cazibe merkezi" yapabilmenin gerek ve yeter şartlarını analiz eden bir çalışmayı ivedilikle yaptırmalı.